

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֶמְדָּת יָמִיִּם HEMDAT YAMIM

נח תשס"ט

פרשת שבוע

"יִצְרַח מְחֻשְׁבֶּת לְבָבוֹ"

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

בתי הדין הרבניים חוששים מאוד לכפות בעל לתת גט לאשתו בטענה כי אם יעשו זאת שלא כדין, הגט יהיה בטל. האשה שתקבל את הגט ותחשוב שהיא גרושה, לכשתיצור קשר חדש תכשל ותכשיל באיסור החמור של "אשת איש" וילדיה מנישואים אלה - ממזרים. אומנם יש לזכור כי חשש חשוב זה, אם הינו מופעל שלא כהלכה, גורם למצב של עגינות שגם הוא מנוגד להלכה ולדרכם של גדולי ישראל בכל הדורות, שעשו כל מאמץ למנוע סבל נורא זה, מאותן נשים שנקלעו בעל כורחן לסיטואציה זו. חשש זה, המופעל בצורה לא שקולה או גרוע יותר בצורה מופרזת, ע"י חלק מהדיינים, הוא זה שמקומם את ארגוני הנשים בפרט ואת הציבור ככלל כנגד כל בתי הדין הרבניים.

ננסה הפעם לבחון את הסוגיא דרך פרשית המבול. סיפור המבול איננו מתחיל בפרשת נח. הסיבה הרוחנית לבואו של האסון האקולוגי הנורא מצויה בסוף פרשת בראשית.

"וַיִּרְאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶת בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טִבּוֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ: ... וַיֵּרָא יְקֹנֶק כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם בְּאָרְץ וְכָל יִצְרַח מְחֻשְׁבֶּת לְבָבוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם: וַיִּנְחָם יְקֹנֶק כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בְּאָרְץ וַיִּתְעַצֵּב אֵל לְבֹ: וַיֹּאמֶר יְקֹנֶק אֲמַחָה אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר בְּרָאֲתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחְמָתִי כִּי עָשִׂיתֶם" (בראשית ו, פס' ב, ה-ז).

מסביר המדרש:

"מכל אשר בחרו, אלו נשי אנשים" (בראשית רבה פרשה כו).

וכיצד הגיבו בעליהן? מסביר "אבן עזרא":

"- ואין מי ימחה בידם כי הם בני הדיינים".

בני האלהים הם בני האליטות, השופטים והשרים (רש"י) שניצלו את מעמדם והרסו את התא המשפחתי. לצערנו הרב, לאורך ההיסטוריה האנושית אנו עדים לתופעה כי בעלי הכח והשררה לקחו בכח גם נשות אחרים. העקרון המקודש של איסור אשת איש לא עמד בדרכם. לכאורה ניתן לעשות זאת גם בהיתר, החזק שיחמוד את אשת החלש, ילחץ עליו באמצעים כלכליים או באיומים פיזיים לגרש את אשתו. אם יסרב - יפגע. כך יוכל ללכת אחר **"יִצְרַח מְחֻשְׁבֶּת לְבָבוֹ"** כביכול, על פי חוק ולקחת נשים מכל אשר יבחר.

כדי למנוע מצב זה קבעה התורה - ללא חולק - כי "גט מעושה" בטל ומבוטל. עקרון זה משמש כהגנה על מוסד הנישואין גם במקרה אחר בו האשה מבקשת לפרק את המסגרת המשפחתית בגלל ש"עיניה נתנה באחר" (עיינו במשנה ובסוגיא נדרים צ ע"ב ואילך).

לעומת זאת, כל שימוש בחשש "גט מעושה" כדי לסחוט טובות הנאה שאינן מגיעות על פי דין או כדי להתעמר באשה גם אם איננה יותר אהובה, הוא נגד ההלכה ויש בו שותפות עם ההורסים את יסודותיה הקדושים של המשפחה היהודית וגם האוניברסלית.

תיבת נח, משמשת מחסה בעת צרה, למשפחה הנורמטיבית: אבא נח אמא נעמה ילדיהם ונשותיהם. היא גם המשמשת מחסה לזוגות הנורמטיביים זכר ונקבה של בעלי החיים. כך הופכת התיבה לסמל לדורות. הבטחת עתיד האנושות והדרך להציל את הטבע איננה עוברת אך ורק במחוזות הירוקים ובשיטות מיחזור, שכמובן יש לעודדן. פרשת השבוע מלמדת אותנו מהו הטיפול המונע חיזוקה והגנתה של המשפחה הכוללת אבא אמא וילדים, לא רק בעם ישראל אלא בעמים כולם. רק תאים משפחתיים חזקים ומוגנים יוכלו להתמודד עם האתגרים ש"סערות החיים" תרתי משמע מציבות בפני האנושות.

דווקא בימים אלה לאחר החג הלבן - יום הכיפורים, בו קראנו את פרשת עריות ולאחר החג הירוק - סוכות בו יצאנו אל הטבע, נקרא לבתי הדין הרבניים לחזק את המשפחה היהודית. לעודד את קיומן של משפחות המבוססות על כבוד ונאמנות הדדיים, שיתנו מחסה והגנה לחבריהם וסיכוי להתמודד מול הסערות המשתוללות בחוץ ולא בדרך של מתן עידוד לסחטנים מכל סוג שהוא!

מוקדש לע"י רבי יעקב בן אברהם ועיישה סבג

ERETZ HEMDAH

5 Ha-Mem Gimmel St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360

Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

www.veshiva.org.il ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

ארץ חמדה ע"ר

רח' המ"ג 5 ת.ד. 36236 ירושלים 91360

טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

שער לדין

בחודשים הקרובים יתפוס מדור "שער לדין" את מקומו של המדור משפט והלכה – משפטי שאול / הלכה פסוקה. המדור "שער לדין" יעסוק בסוגיות יסוד במשפט העברי ויפתח לציבור הרחב פתח להבנת מושגי יסוד בתחום עבודת בית הדין על פי דין. בכך נבנה נדבך נוסף בקירוב משפט התורה לליבו של הציבור הרחב.

תשלום שכר בהעדר הסכמה מפורשת מראש - חלק ב

הרב יואב שטרנברג

בגליון הקודם הסברנו, שבעל הבית חייב לשלם לפועל שכר, גם כאשר לא סוכם מראש על שכר. במידה והפועל עבד שלא ברשות, הרי תשלום השכר הוא עבור ההנאה שנגרמה לבעל הבית ע"י הפועל, ובמידה והפועל עבד ברשות בעל הבית, רואים כאילו סוכם מראש, בין בעל הבית והפועל, על תשלום שכר.

כיצד נקבע גובה התשלום במקרה כזה? בגמרא (בבא מציעא עו.) מבואר, שיש לברר כמה עולה, בדרך כלל, לשכור פועל לעבודה מסוג זה. כמו כן, מבואר בגמרא שם, שאם יש טווח מחירים, הרי הפועל נוטל את המחיר הנמוך ביותר שאותו היה על בעל הבית לשלם כדי לקבל עבודה באיכות שכזו. כתב הריטב"א, שאפילו אם רוב הפועלים נשכרים במחיר גבוה, ומיעוטם במחיר נמוך, היות שיאין הולכים בממון אחר הרוב הפועל נוטל כפי השער הנמוך.

הדין הזה אמור, במקרה שהפועל עובד לראשונה אצל בעל הבית. אולם, אם בעל הבית העסיק פועל בעבר, בשכר מסויים, ואחר כך המשיך את השכירות בלא סיכום מחודש של כל פרטי השכירות, כתב הריב"ש בתשובה (סימן תעה) שהוא ממשיך על דעת תנאי השכירות הראשונים, ושכרו אינו 'כפחות שבפועלים'.

שאלת תנאי השכירות אינה נוגעת רק לשכר על עצם העבודה, אלא לכל התנאים השונים הכרוכים בשכירות. כמבואר במשנה (בבא מציעא פג.): "השוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב. מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב - אינו רשאי לכופן. מקום שנהגו לזון - יזון, לספק במתיקה - יספק, הכל כמנהג המדינה".

במשנה מבואר, שגם שאלת שעות העבודה וחובת המזונות תלויה במנהג המקובל. בימינו, דיני העבודה מגדירים מערכת רחבה ומסועפת של אם החזן יהיה פטור ממיסי הקהילה, תלויה במנהג המדינה המקובל. בימינו, דיני העבודה מגדירים מערכת רחבה ומסועפת של פרטים הנוגעים לתנאי העבודה, ויש לדון, אם כל הפרטים האלו מחייבים בתורת 'מנהג המדינה'. יש לציין, שבתחום זה אין פסיקה רבה של בתי הדין, מלבד ביחס לכמה חוקים, ולכן הדברים הכתובים להלן אינם תואמים בהכרח את מה שיפסוק בית דין פלוני.

בתשובת הריב"ש שהבאנו, הריב"ש אומר, שמנהג מחייב, דווקא אם הוא מנהג ידוע: "יומכל מקום נראה, שבכגון זה: צריך שיהיה המנהג ברור לפטור: אם בהסכמת הקהל, או שנהגו כן משנים קדמוניות ונהגו לדון ע"פ המנהג ההוא. דהא לא דמי למנהג פועלים; שכמה פועלים נשכרים בכל יום; ויכול אדם לראות: איך נוהגים. אבל בפטור החזן, שאין בעיר כי אם חזן אחד; איך יקרא מנהג: מה שלא שאלו מס לחזן אחד, או שנים? אלא אם כן ידוע ומפורסם בעיר: שמחמת מנהג העיר לפטור החזן, פטורם".

ההסבר לדברי הריב"ש הוא, לכאורה, שאנו מפרשים את ההסכמה בין בעל הבית והפועל כאילו הסכימו על כל התנאים המקובלים אצל בני העיר. אבל, דבר שבעל הבית והפועל לא ידעו שהוא מקובל בעיר, אי אפשר לומר שהם קיבלו אותו על עצמם. עם זאת, הריב"ש מביא ירושלמי הדין בבני עיר אחת ששכרו פועלים בעיר אחרת, שבה המנהגים שונים. הירושלמי כותב, שאם בעל הבית הלך לשכור את הפועלים במקומם, קיבל על עצמו את מנהגי המקום שבו שכר אותם. ואם הפועלים הלכו להישכר במקומו של בעל הבית, קיבלו על עצמם את מנהגי המקום שבו נשכרו. אף שאין הדבר מפורש בדברי הריב"ש, נראה מדבריו שאף אם בעל הבית אינו יודע מה המנהג במקומם של הפועלים ולהיפך, הרי הוא מחוייב במנהג מקומם. כמו כן, מסתבר, שגם אם בעל הבית והפועל לא ידעו את הדין בירושלמי, עדיין בעל הבית שהלך למקומו של הפועל יצטרך לתת את התנאים הנהוגים במקומו של הפועל. לכאורה, דבר זה אינו מתאים לדברי הריב"ש דלעיל, הקובע שהמנהג צריך להיות ידוע לשני הצדדים, משום שהרי זה כאילו התנו בעל הבית והפועל על כל הנהוג בעיר.

ונראה לומר, שבדבר שרגילים להתנות עליו, ורגילים שיש בו מנהגים שונים, בזה מוטלת החובה על הצדדים לברר מהו המנהג, ואינם יכולים לומר שלא ידעו שישנו מנהג אחר, שהרי מסתבר שיש בזה מנהג כלשהו. לפי זה יש לומר, שגם כאשר בעל הבית והפועל אינם יודעים מהו המנהג, היות שהם יודעים שיש מנהג, הרי הם מתנים על דעת המנהג.

במדינת ישראל, רבים מחוקי העבודה ידועים. מספר שעות העבודה בשבוע, החיוב לתת ימי מחלה, הפרשה לביטוח לאומי, פיצויי פיטורין וכן הלאה. בתחומים אלו, שבהם ידוע לכל שיש חוק מסויים, ומקובל לנהוג על פיו, מסתבר שהחוק נחשב כימנהג המדינה על כל פרטיו, גם אם הפרטים השונים אינם ידועים לכל אדם. אולם, אם ישנם חוקים שאינם ידועים כל כך, יש מקום לומר שעל חוקים אלו לא נאמר שהם 'מנהג המדינה', אף אם הם נוהגים בפועל.

הגליון הזה חותם את עיסוקנו בנושא שכירות פועלים. החל מהשבוע הבא נעסוק בהלכות השבת אבידה.

משפטי שאול

הוצאה מחודשת של הספר המכיל פסקי דין עקרוניים של מו"ר מרן הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל בשבתו בבית הדין הגדול בירושלים. בספר גם משא ומתן בנושאים אלה עם גדולי הדור. מחיר הספר 80 ₪ (לחץ לקניה)

רוצים לפתור בעיות עלפי ההלכה ובמסגרת החוק?

פנו אל: "משפט והלכה בישראל" טלפון: 02-5382710 פקס: 02-5379626 BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ה)

Kansas, USA

קנוס, ארה"ב
מרחשון תשס"א

גניזת דברי תורה ומיחזורם

שאלה

בזמן האחרון בתי הכנסת מוצפים בעלוניס, צילומים וכדו' של דברי תורה ואנו נתקלים בבעיות קשות של גניזה, לכן אודה לכם אם תודיעוני מה דינם של דפים אלה, מה עם דפים שצולמו לצורך הגהות? מה עם פתרון של איבוד ב"גרמא" והאם מיחזור מותר?

תשובה

אסור מן התורה לאבד שם ה' ¹, גם בגרמא ². יש להבחין בין "כתבי-הקודש" שיש בהם שמות ³ (כגון חומשים וסידורים) שקדושתם חמורה, ולבין "כתבי-הקודש שאין בהם שמות, וקדושתם קלה יותר" ⁴ מכיוון שנועדו ללימוד בלבד ⁵. לכתחילה יש לגנוז את כל "כתבי-הקודש", גם את אלה שקדושתם קלה ⁶. ואולם כאשר הדבר אינו אפשרי משום העדר מקום ראוי או משום עלות גבוהה ⁷, הרי שכדי למנוע את ביזיונם ⁸ יש מקום להתיר ⁹ לנהוג ב"כתבי-הקודש" שקדושתם קלה ¹⁰ באופנים הבאים, לפי סדר-העדיפות הבא:

1. להניחם ¹¹ במכלים הנשלחים למיחזור ¹² במיפעל למיחזור נייר ¹³;
2. לשורפם ¹⁴ תוך שמירה על כבודם ¹⁵.

לכתחילה רצוי להמעיט ביצירת חומר הטעון גניזה ¹⁶ ע"י התאמת כמותו לביקוש הקהל ¹⁷.

¹ אמרה תורה (דברים יב, ג-ד) "ואבדתם את-שמם מן המקום ההוא. לא תעשון כן לה' אלקיכם". ושנינו בספרי (ז) "מנין למוחק אות אחת מהשם שהוא בלא תעשה, שנא' וואבדתם את שמם... לא תעשון כן לה' אלקיכם". דרשה זו מופיעה גם בגמ' (מכות כב ע"א, סנהדרין נו ע"א). וכן כתב רמב"ם ב"ספר המצוות" (ל"ת סה) "וכן אין מוחקין את השמות המוקדשין... שנא' 'אבד תאבדון לא תעשון כן לה' אלקיכם". וכן פסק ביד החזקה (הל' יסודי התורה פ"ו הל' א) "כל המאבד שם מן השמות הקדושים והטהורים לוקה מן התורה", וכן פסק מרן בשו"ע (יורה דעה סי' רעו סעי' ט).

² שו"ת "נודע ביהודה" (מהדו"ת ח' או"ח סי' יז), "אף דליכא לאו דלא תעשון, מכל מקום אסור משום בזיון השם". ומוסיף ה"ציץ אליעזר" (שם אות ז), שהוא הדין והוא הטעם בבזיון כל כתבי הקודש, שאסור אפילו ע"י גרמא. אמנם במסכת שבת (קכ ע"ב) איתא שאם היה כתוב לו שם ה' על בשרו, מותר לו לטבול טבילה של מצוה אעפ"י שיימחק השם, כי גרמא שרי, אך שם הוא לצורך מצוה, ולכן מותר בגרמא, כי אין זה נחשב בזיון, אך לדבר הרשות אסור אפילו בגרמא, משום בזיון.

³ לעניין זה שם הוא אחד משבעה השמות שאינם נמחקים. באשר לשם ה' הכתוב בלעז, כתב הש"ך (סי' קעט ס"ק יא) שמותר למוחקו, וב"חוות יאיר" (הובאו דבריו ב"פתחי תשובה" סי' רעו אות יא) חולק וסובר, שאם נכתב באותיות עבריות, אסור למוחקו.

⁴ בפרק כל כתבי (שבת פט"ז משנה א) שנינו, "כל כתבי הקודש מצילין אותן מפני הדליקה... "אע"פ שכתובים בכל לשון, טעונים גניזה", גם כתבי-הקודש שלא ניתנו ליכתב, ולכן מסיקה הגמ' (שם קטו ע"א) דאין מצילין אותם מפני הדליקה. כיום שהכל ניתן ליכתב, מצילין מפני הדליקה. עכ"פ משמע, כי ישנו איסור לאבד גם כתבי-קודש הכתובים בלעז, ולא רק את השם כצורתו. תוקף הדין: כתב רמב"ם ב"ספר המצוות" (ל"ת סה) "וכן אין מוחקין את השמות המוקדשין ואין מאבדין כתבי הקודש, שנא' 'אבד תאבדון לא תעשון כן לה' אלקיכם". משמע לכאורה, כי איבוד כתבי-הקודש כולם אסור מדאורייתא, וכן כתב "מגן אברהם" (סי' קנד ס"ק ט). ואולם ב"יד ההלכה" (יסודי התורה פ"ו הל' ח) כתב "כתבי הקודש כולן ופירושיהן ובאוריהן אסור

לשורפם או לאבדם ביד, והמאבדן ביד מכין אותו מכת מרדות". משמע, כי האיסור באיבוד כתבי-הקודש אינו אלא מדרבנן (וכן כתב התשב"ץ ח"א סי' ב' ובי"עין יצחק" או"ח ח"ה ד).

והכתב היציץ אליעזר" (ח"ג תשובה א סעי' ג) שיש לחלק בין שני סוגי כתבי-הקודש: כתבי-הקודש שיש בהם שמות, הרי שאיבודם אסור מדין איבוד השם, ולכן הוא אסור מן התורה, ועליהם דיבר רמב"ם ב"ספר המצוות". אולם כתבי-קודש שאין בהם שמות איסור איבודם מדרבנן בלבד ובהם עסק רמב"ם בהלכות.

יש לציין שלדעת הנצי"ב ב"משיב דבר" (ח"ב סי' פ) התוס' חולקים על רמב"ם, וסוברים שכתבי-הקודש העשויים להתבזות, אם אין בהם אזכרות - מותר לאבדם.

⁵ כאמור לעיל ספרים שאין בהם שמות איסור מחיקתם הוא מדרבנן. "אגרות משה" (או"ח ח"ד לט עמ' נ-נא) מסביר זאת בכך שקיימים שני סוגי קדושה. קדושת ספרי-תורה היא עצמית מכיוון שהיא נובעת מעצם חובת כתיבתו. ואלו קדושת סתם ספרי-קודש אינה עצמית, מכיוון שבמקור נאסרו לכתב, ורק התירו כתיבתם לצורך לימוד, וקדושתם נובעת מזה שאפשר ללמוד בהם. לכן מסיק "אגרות משה", כי אם בלו ואינם יכולים לשמש עוד ללימוד, פקעה קדושתם.

⁶ במשנה שבת שם "כל כתבי הקודש מצילין אותם מפני הדליקה...אע"פ שכתובים בכל לשון, טעונים גניזה". וכתב ב"באר שבע" (סי' מג) שקדושת כתבי-הקודש אינה פוקעת ע"י כך שבלו, ויש לגוננם בקדושה. ועיין ב"מנחת יצחק" (ח"א סי' יז ויח) שאסר לשרוף עלי הגהה.

⁷ ניתן להעלות על הדעת פתרונות נוספים, כגון חפירה עמוקה בעזרת ציוד הנדסי כבד בה ניתן לקבור כמות כמעט בלתי-מוגבלת בשטח לא-גדול ועוד. קבורת כתבי-קודש אינה צריכה להיות דוקא במקום מיוחד לבית-הקברות עתיק או חדש, וניתן להשתמש למטרה זו בשטח מרוחק וזול יותר.

⁸ עיין ב"עין יצחק" (שם סי' ה) שאיבוד כתבי-קודש (ע"פ התשב"ץ ושאר אחרונים שהובאו לעיל) אסור מדרבנן, ואולם בזיון כתבי-הקודש אסור מדאורייתא, והוא נלמד מ"יושפך וכסה - במה ששפך, יכסה, שלא יהיו מצוות בזויות עליו". לכן יש לדון בשאלה, אם חל איבוד שמטרתו למנוע בזיון חל דין איבוד לצורך תיקון.

ב"ספר החינוך" מובא שמותר למחוק כתבי-קודש לצורך תיקונם (ובתשב"ץ ח"א סי' ב). מכיוון שכך, כתב "שבות יעקב" (ח"ג סי' י), וכן פסק "חזון איש" (יו"ד סי' קסד), ששריפה שתכליתה למנוע בזיון, הרי היא לצורך תיקון ומותרת (תוך הגבלות). אמנם "כנסת יחזקאל" (יו"ד סי' לז) חולק וסובר שאינה תיקון, ואסורה.

⁹ להיתר זה ניתן לצרף שיטות מספר אשר אמנם נידחו ע"י רוב הפוסקים, אך ניתן לצרפם כסניף להקל: 1. שיטת רש"י (סנהדרין נו ע"א) שאין קדושה אלא על הנכתב בקלף כמו ספר-תורה (ודלא כרמב"ם ועוד); 2. שיטת "משאת בנימין" (ב"אבני נזר" יו"ד סי' שעו) שבספרים הנדפסים אין קדושה (ודלא כט"ז שו"ע יורה דעה סי' רעא ס"ח ועוד); 3. שיטת "הלכות קטנות" (הובאו דבריו ב"ציץ אליעזר" ח"ג א יז) שאין קדושה נדפס ע"י גוי, ודלא כ"משיב דבר" ו"כנסת יחזקאל" (הובאו דבריהם שם) שחולקים; 4. כתב שאינו אשורי, לדעת חלק מן האחרונים - "בית דוד" (או"ח סי' קמה), "תאיר נרי" (יו"ד סי' ה), "מחנה חיים" (סי' כה) - אין בו קדושה (ודלא כ"מנחת יצחק" (ח"א סי' יז, יח) ועוד.

¹⁰ עיין ב"אגרות משה", הובאו דבריו בהע' 5 לעיל, המחלק בין שני סוגי קדושה, קדושת כתיבה וקדושת לימוד, ומסיק כי כתבי-הקודש שלהם רק קדושת לימוד קדושתם פוקעת ברגע שבו נתבלו באופן שאינו מאפשר את הלימוד בהם. לפי זה הוא מתיר את איבודם ע"י גרמא (בהשלכה למכלי-מיחזור).

¹¹ הנחתם תבצע בתוך שקיות נפרדות, כדי להפרידם מיתרת פסולת הנייר הנמצאת במכל, וכדי למנוע את בזיונם.

¹² "אגרות משה" הנ"ל, וכן צידד הרב חיים דוד הלוי בשו"ת "עשה לך רב" (ח"ג סי' כח). וכן פסק הרב פנחס יעקב שיר, רבה של כפר סבא (עיין "אורות עציון", גליון ל, תשנ"ט). היתר זה מסתמך על כך, כי ההשלכה למכל-המיחזור הינה איבוד בגרמא. בעניין זה יש להעיר, כי מן הסוגיה בשבת המתירה לאדם שיש לו שם על בשרו לטבול, אע"פ שיתכן שהשם ימחק, משמע שגרם איבוד מותר. אמנם בסוגיה במגילה - לגבי תרגום ספר איוב ששיקעו תחת הנידבך - מבואר שגרם איבוד אסור. לדעת "נודע ביהודה" משמע מסתימת השו"ע כגמ' במגילה שגרם איבוד אסור, וכן צידד למעשה "ציץ אליעזר" (ח"ג סי' א אות ז). אולם יש מן הפוסקים שסוברים, שגרם איבוד מותר, ה"ר אליעזר גורדון מטלוז (סי' יב ב"שידי חמד", מערכת המ' כלל יא)

על-כל-פנים, בכתבים שאין בהם שמות, האיבוד בגרמא ע"י השלכה למכל-המיחזור מותר כדי למנוע את בזיונם (וכן פסק "אגרות משה" (או"ח סי' ד לט) וב"אחייעזר" (ח"ב סי' מח), וכן כתב בשו"ת "הר צבי" (סי' רלא). ועיין עוד במאמרו של הרב

שבתאי רפפורט ("עלון שבות", גליון 86) הדן במיחזור ספרי-קודש שבלו, ומסיק אף הוא להתיר, בצירוף העובדה שבמיפעל כתבים אלה בטלים ברוב. כמו-כן הוא מסיק, כי אין כל בעיה לעשות שימוש של בזיון בנייר ממוחזר מכיוון ש"פנים חדשות באו לכאן". דבריו גם הובאו במאמרו של הרב אורי דסברג (בתוך: "תחומין" ג), שעוסק בנושא זה וסוקר בסקירה מקיפה את כל השותיים העוסקים בו.

¹³ ב"תחומין" (שם) מציע המחבר שהמיפעל עצמו ימחזר את הנייר ע"י גרמא, אולם בנדון דידן, נראה כי ניתן לוותר על דרישה זו מכיוון שהמיחזור במדינתכם ודאי נעשה ע"י גויים.

¹⁴ "שבות יעקב" (ח"ג סי' י) ובי"אחיעזר" (יו"ד סי' מח), וכן משמע ב"ציץ אליעזר" (שם). על-כל-פנים, אם השריפה נעשית בגרמא, הרי שאין להבחין בינה לבין מיחזור, אלא שבשריפה קשה להגדיר מעשה שיחשב לגרמא ("חזון אי"ש" שם), ועיין בהע' הבאה.

¹⁵ אצל האחרונים שהתירו לשרוף - "עין יצחק" ו"שבות יעקב" (שם ושם) - מצינו הגבלות מספר על אופן ביצוע השריפה, ולהן שתי מטרות: 1. לשמור על כבוד כתבי-הקודש; 2. למעט באיסור עד כמה שאפשר. לכן דרשו שהשריפה תבצע ע"י אמירה לגוי שיאמר לגוי קטן שבות דשבות, ע"פ ה"אחיעזר" (בי' מח), שישרוף בגרמא (ע"י הדלקת האש בסמוך, ולא ע"י הצתת כתבי-הקודש עצמם וכן ע"י כיסוי כתבי-הקודש בכיסוי שימנע את שריפתם קודם הצתת האש והסרת הכיסוי רק לאחר שתידלק האש בסמוך. השרפה תבצע בצנעה, מעט מעט, בתוך כלים. האפר שנוצר מן השריפה יאסף וישמר, ולכשיפטר תלמיד-חכם - יקבר עמו. מכיוון שדרישות אלה קשות לישום ואופן הגרמא שנוי במחלוקת, כתבנו למעלה, כי אפשרות זו נמצאת בעדיפות שניה.

¹⁶ אכן ישנם דברי דפוס מרובים שנתפסים בטעות כקדושים, ואולם הדבר אינו כן. מוכח בגמ' ביבמות (קו ע"ב) בעניין גט חליצה שאע"פ שיש בו פסוקים, אין בגט חליצה קדושה. לכן פסק הרב אלישיב, הובאו דבריו בחוברת "אורות עציון" (גליון ל, תשנ"ט, עמ' 210), שהגדרת כתבי-הקודש צריכה להיות על-פי הסתכלות ובחינה שטחית, אם הכתבים עוסקים בתורה או שרק משובצות בהם אמירות תורניות פה ושם, ואין צריך לדקדק אם יש בהם פסוקים אם לאו.

לדוגמה, עיתון "הקהילה" ניתן להשליכו אחר הוצאת המאמרים התורניים שבו, גם אם יש בו אמירות יהודיות כאלה או אחרות.

¹⁷ עיין ב"אגרות משה" הנ"ל שמחה על ריבוי יצירת חומרים הראויים לגניזה, ומציע הצעות שונות, כיצד ניתן למנוע מצב בעייתי זה.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א' - ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".
מחיר מבצע לששת הכרכים במקום 360 ₪ 300 ₪ (לחץ לקניה)